

Oponentský posudek k diplomové práci **Vodné pily a mlýny v okrese Čadca v letech 1918–1950**

Autor práce: Bc. Martin Dominik Hrtus

Vodní pily a zejména mlýny jsou v Slovenské stejně jako v České republice zkoumány zejména z hlediska jejich památkového významu. Práce kolegy Hrtuse je proto cenná především zasazením těchto provozů do širších hospodářských a legislativních souvislostí. Přínos vidím zvláště v představení specifík regionu Čadca, která dotváří obraz hospodářských dějin první poloviny 20. století.

Předkládaná práce splňuje formální požadavky kladené na studenty Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy, byť její rozsah se pohybuje na doporučené spodní hranici. Přesto v ní lze nalézt některé formální nedostatky. Práce by si zasloužila revizi citací. Autor někdy uvádí název archivu, jindy pouze název fondu bez určení archivu. V některých případech by bylo vhodné blíže definovat dokument, který autor cituje. Jako nedostatečná se jeví např. poznámka 64 *rözná administratívana* (s. 35). V případě citací zákonů a vládních nařízení je autorem občas jmenován citovaný pramen, jindy uvádí pouze internetovou adresu s datem nahlížení. K podobě příloh bych autorovi napříště doporučila vynechat slovní komentář nad obrazovými či tabulkovými přílohami, uveden by mohl být přímo v textu s odkazem na přílohu.

Práce vychází primárně ze tří archivních fondů, které spravuje Štátný archív v Žiline so sídlom v Bytči – pracovisko Čadca, a to fond Okresné živnostenské společenstvo v Čadci, fond Oresný úrad v Čadca a fond Okresný národný výbor Čadca. Autor přiznává některé prameny, které při bádání nevyužil. Za všechny je nutné jmenovat Vodní knihy a na ně navázanou agendu sbírek map a plánů. Pomineme-li, s ohledem na současnou epidemiologickou situaci a nezpracovanost fondu, že pro práci, která se věnuje vodním dílům, je tato agenda zásadní, zajímá mne, zda se autor pokusil dohledat archivní fondy, v nichž jsou reflektovány vodní pily či mlýny v krajském a celozemském měřítku? Připomínkou lze dodat, že v textu nezazněly úplné informace o současných snahách slovenských kolegů proniknout do studia vodních děl na slovenském území. Z posledních se tématu věnoval odborný seminář pořádaný Pamiatkovým úradem SR ve spolupráci s Vodné mlýny Oblazy, n.o.: K dejinám mlynov – výskum a mapovanie, který se konal online dne 14. prosince 2021.

Pro snazší orientaci v textu by bylo vhodné určit pily a mlýny v případech, kdy je autor lokalizoval, souřadnicemi GPS a standardizovaným označením při všech zmínkách. Zakreslení v dobové mapě by pak bylo srozumitelnější a čtenář by rychleji věděl, jaký objekt je v textu popisován. Ne vždy je zřejmé, o jakém období autor hovoří. Například v kapitole 8.3. (s. 42) je popsán schvalovací postup vztahující se k vodnímu dílu pily Huga Frankla. V textu ani v citaci poznámky není zmíněno, v jakém roce k popisovanému došlo.

Několik poznámek připojuji i k obsahové stránce diplomové práce. Ve chvíli, kdy autor uvažuje o zastaralosti technologií na slovenském území v souvislosti s vysokým počtem mlýnů s kamenným složením, nemělo by zapadnout, že z pohledu legislativy existovalo vymezení tzv. šrotovníků. Jednalo se o provozy, často vybavené kamenným složením, které mlely pro krmné účely a zemědělství, nikoli pro přímé potravinářství. V takovém případě nebyly započítávány do statistik mezi mlýny. Autorův závěr, že podíl těchto zařízení v okrese byl vyšší než ve zbytku

Slovenska, může do značné míry vycházet ze zavádějících dat. Na popisované a závěry může mít vliv i absence podrobných pramenů, jakými je vodní agenda v rámci okresních úřadů. Například pro Seznam a mapu vodních děl Republiky Československé, kterou autor využívá jako zdroj informací, je charakteristická chybovost.

K problematice pohonů vodních děl (s. 29) je vhodné připomenout, že jako vodní objekty musely být v mapách (a nejen v nich) vyznačovány i provozy s jiným pohonem, ať už se jednalo o pohon hlavní či přídatný. Ostatně poměr pohonných motorů se v průběhu času na konkrétních zařízeních měnil. Pokud provozu bylo zachováno vodní právo a bylo k němu navázáno vodní dílo, zůstala objektu příslušná značka. Pro kontrolní úřady pak byla podstatná faktická skutečnost s ohledem na náležitá schválení činnosti.

Při konstatování, že elektrifikace byla pro mlýny a pily ve sledovaném období největším modernizačním impulzem v celém Československu (s. 31), je třeba být opatrný v řadě ohledů. Jde o zajímavou problematiku a oceňuji, že ji autor zmínil. V případě pil bylo možné s dostatkem zdrojů navýšit kapacitu výroby, ovšem v případě mlýnů se jednalo o změnu pohonu bez vlivu na kvalitu produkce, její kvantita již byla technologicky setrvale zajištěná. Proces ani strojní vybavení se sice zásadně nezměnily, proměnily se však další postupy. Právě elektrifikace vedla nepřímo k zániku řady provozů, jelikož konkurence nemusela být nutně odkázána na vodní zdroj, avšak byla vybavena starším zázemím v podobě zpracovávající technologie. Elektrický pohon měl mnoho limitů, autor zmiňuje cenu i dostupnost, označit ji za nejvhodnější pohon lze proto jen s určitými výhradami. Zajímavá je samotná proměna výrobních podniků poháněných vodní silou na elektrárny. Byl do elektrifikace regionu aktivně zapojen i jiný provoz kromě pily Leopolda Poppera?

V práci chybí informace o sociální stratifikaci majitelů pil a mlýnů. Sociální postavení bylo zhodnoceno obecně v souladu s tím, jak úspěšný daný podnik byl. Autor společenské postavení majitelů vědomě pouze nastiňuje, jedná se ale o problematiku, která souvisí s hospodářským vývojem zkoumaných podniků. V souvislosti s tím vyvstává řada otázek pro další zkoumání. Vyskytovaly se v regionu i příklady kolektivního vlastnictví pil či mlýnů? Byl provozovatelem daného podniku majitel? Jak byly zkoumané podniky financovány? Byli v některých případech majitelé pil také majiteli lesů? S ohledem na celkovou povahu práce nepovažuji za nutné tyto otázky položit při obhajobě práce. V případě dalšího výzkumu bych je však autorovi doporučovala k zvážení.

Připomínky a doplňující dotazy nemění nic na faktu, že práce v daném rozsahu splňuje požadavky na ní kladené. Autor si pokládá správné otázky a odpovídá na ně. Nevychyluje se z rámce sledované problematiky. Nedostatky práce zjevně pramení z nedostatku využitých pramenů. Z uvedených důvodů **práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ohodnotit velmi dobře.**

V Praze dne 26. ledna 2022

Mgr. Šárka Janotová, Ph.D.